

Тетяна Федоренко, к. філол. н.*

Інститут української мови НАН України (Київ)

УДК 161.2.81:374

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ, ЙОГО СКЛАД ТА РОЗТАШУВАННЯ В
АКАДЕМІЧНОМУ „УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ СЛОВНИКУ”

Запропоновано принципи ілюстрування реєстрових одиниць Українсько-російського словника: визначено типові мовні контексти, способи подавання ілюстративного матеріалу, його склад та розподіл у межах словникової статті.

Як і в усіх словниках перекладного типу, в „Українсько-російському словнику” (далі – Словник) уживання реєстрового слова треба подавати в типових мовних контекстах, тобто показувати, у якому оточенні може функціонувати та чи інша лексема. Після перекладу слова, його окремого значення або відтінку наводиться ілюстративний матеріал, який фіксує реальне функціонування в мові, типову лексичну й синтаксичну сполучуваність, найхарактерніші ситуації вживання реєстрової одиниці. Подібним ілюстративним матеріалом є **вільні** словосполучення, напр.:

кора...; **деревна к.** древесная кора, кора дерева; **земна к.** земная кора;

корпус...; **депутатський, дипломатичний к.** депутатский, дипломатический корпус; **заводські -й** заводские корпуса; **к. годинника** корпус часов.

кава...; **мелена, натуральна, чорна к.** молотый, натуральный, чёрный кофе; **кавовий** кофейный; **кавове дерево** кофейное дерево; **к. напій** кофейный напиток.

комп'ютер...компьютер; -ний компьютерный; **-на грамотність** компьютерная грамотность.

У Словнику представлена велика кількість технологізованих понять щоденного вжитку, напр., багато з тих, які стосуються комп'ютерів: «принтер», «сканер», «дисковод», «мікрокомп'ютер» тощо. Тому ілюстративним матеріалом є **термінологічні** словосполучення. **Термінологізована лексика** має бути представлена в складі спеціалізованих словосполучень, напр.:

контролер інформ. контроллер; **к. зовнішнього пристрою інформ.** контроллер внешнего устройства; **к. дискового нагромаджувача інформ.** контроллер дискового накопителя.

У Словнику також подається фіксація саме типової сполучуваності, яка має давні традиції в українській перекладній лексикографії, напр.:

корінь...; **солідний к.** бот. солодка, лакричник, лакрица; солодковий корень (фарм.).

копайський: к. бальзам мин. копайский бальзам.

копія...; **нотаріальна к.** юр. нотариальная копия.

кошик...; **споживацький к., к. споживача** экон. потребительская корзина, корзина потребителя.

координ/увати[ся]...; **-ований** координируемый, координированный; **-ований час** астр. координируемое, координированное время; **- ація** координация; **к. рухів** мед. координация движений.

У Словнику подаються в ілюстративній частині типові приклади перекладу **безобразних** мовних зворотів; **лексикалізованих** сполучень, напр.:

кредит...; **надати к.** предоставить кредит.

крéдо...; **вікласти своє к.** изложить своё крéдо.

* © Т. Федоренко, 2006

¹ Укладається в Інституті української мови НАНУ у відділі лексикології, лексикографії та національного корпусу української мови.

ки́д/ати[ся] / **кі́нути**...; **к.** ка́менем кида́ть ка́мнем; **к.** о́ком (очи́ма) на кого-, що кіну́ть *взгляд на кого-, что; куди́ о́ком не ки́нь* кудá ни ки́нь *взглядом*.

клі́тка...; **папі́р у клі́тку** (клі́тинку) *бума́га в кле́тку (кле́точку)*.

кла́поть...; **порва́ти (поде́рти) на кла́пті** *изорва́ть в (на) кло́чя; к.* **землі́** *клочо́к землі́*.

кри́ти[ся]...; **кри́ти** *дах кри́ти крі́шу; укрьва́ть крі́шу; покрыва́ть крі́шу.*

У службових словах наводяться типові речення-формули:

але *спол.* *но, розм.* *да;; сказа́но різко, але пра́вильно* *сказа́но ре́зко, но ве́рно; але (а) вті́м* *но впро́чем;*

ось *част.* *вот; ось так* *вот так; (при вираженні подиву) вот, розм.. поді́, поді́-ка; ось ба́чиш, що робі́ться* *вот ви́диш, что де́лається (твори́тся); розм.. поді́-ка* *вот, что де́лається (твори́тся) ось воно́ що! вóт оно́ что!*

Ілюстрації подаються в кінці значення (або відтінку значення) в алфавітному порядку. Іноді форма реєстрової одиниці або її словотвірного компонента повторюється в ілюстрації, тоді вона подається усіченою до першої літери **копа́ти** -к.; **кропі́ткйй** -к.; **кру́глий** -к.; Крім того, в ілюстрації може подаватися форма, відмінна від заголовної, тоді після тильди (~) подається лише відмінна усічена частина реєстрового слова, напр.: **кру́глий** *кру́глый*...; **~ая сума** *круглая сума; за ~им столом* *за круглым столом; ~і дужки* *круглые скобки*.

Не до всіх лексичних розрядів подаються ілюстрації.

Не подаються:

1. Ілюстрації у термінологічній і номенклатурній лексиці, ілюстрації для назв приладів, знарядь виробництва, деталей механізмів тощо.

кронгла́с спец. *крон, кронгла́с.*

кронці́ркуль спец. *кронці́ркуль.*

кружа́ло *буд., техн.* *кружало.*

2. Ілюстрації для ботанічної та зоологічної номенклатури (особливо екзотичної для України).

кроталі́рія бот. *кроталі́рія.*

кροτόν біол. *кροτόν.*

крóнштеп орн. *кронште́п.*

3. Ілюстрації осіб за національністю та місцем проживання. Виняток складають ті, що набули конотаційних нашарувань, напр.: **ци́ган, ту́рок.**

4. Ілюстрації до назв грошей, напр.: **крóна, крузе́йро.**

Джерельною базою для поповнення ілюстративної частини Словника можуть бути передусім академічні загальномовні словники російської мови, Російсько-український словник (Київ, Абрис, 2003) словники російсько-іншомовні – Русско-английский словарь (М.: Рус. яз., 1992), «Русско-немецкий словарь» (М.: Рус. яз., 1992) та ін.

Тетяна Федоренко, к. філол. н.*

Інститут української мови НАН України (Київ)

УДК 161.2.81'373.374

ПРО ІСТОРІЮ СЛІВ З ОСНОВОЮ КОНФІДЕНЦІ-

У розвідці простежено історію виникнення групи слів з основою **конфіденц-** і підтверджено думку про те, що утворене раніше в мові є постійним джерелом виникнення нових мовних одиниць.

* © Т. Федоренко, 2006